

Araf Suresi

Araf Suresi, Mekke döneminin sonlarında, Müslümanların baskı ve zorluklar altında olduğu bir zamanda indirildi. Bu dönemde Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve ashabı, Mekkeli müşriklerin yoğun inkarı ve eziyeti ile karşı karşıyaydı.

İniş sebeplerini şöyle özetleyebiliriz: Mekke dönemi surelerinin genel özelliği olan Tevhid (Allah'ın birliği), Ahiret ve Peygamberlik kavramlarını zihinlere kazımak. Hak ile batılın mücadeleisinin Hazreti Adem'den beri var olduğunu, bunun sadece o güne has olmadığını göstermek. Mekkeli müşriklere, kendilerinden önceki inatçı kavimlerin —bu kavimlerin isimlerini de hatırlatalım: Ad kavmi, Semud, Lut kavimlerigibi— başına gelen felaketleri hatırlatarak, "Siz de aynı hatayı yaparsanız sonunuz onlar gibi olur" mesajını vermek.

Surenin ismi ve en büyük sırrı **Araf** kavramında gizli kardeşlerim. **Araf**, cennet ile cehennem arasında bulunan yüksek bir sur veya tepedir. Araf ehli; günahları ve sevapları eşit gelen, bu yüzden henüz cennete girememiş ama cehennemden de kurtulmuş, arada bekleyen kimseler anlamına geliyor. Ahiretteki hesabın ne kadar hassas olduğunu, zerre kadar iyiliğin bile önemli olduğunu anlatıyor Araf Suresi.

Araf ehli cennetliklere bakıp selam verir, cehennemliklere bakıp dehşete düşerek Allah'a sığınırlar. Bu, umut ile korku anlamına gelen "Havf ve Reca" arasındaki o ince çizgidir.

Araf Suresi'nin Peygamber Efendimiz (s.a.v.) için önemini de şöyle izah etmeye çalışalım sizlere: Bu sure Peygamber Efendimiz (s.a.v.) için büyük bir teselli ve güç kaynağıdır aynı zamanda. Allah bu surede **Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Şuayb ve Hz. Musa**'nın hikayelerini detaylıca anlatır. Ve Fahr-i Kainat Efendimiz'e şöyle seslenir: "Ey Muhammed, üzülme. Senden önceki peygamberler de yalanlandı, alaya alındı. Bu, peygamberlik yolunun kaderidir."

Surenin ikinci ayetinde ise Allah peygamberine; "*Bu kitap sana indirildi. Sakın onu tebliğ etmekten ötürü göğsünde bir sıkıntı olmasın*" diyerek onun üzerindeki yükü hafifletmiştir.

Bizler için, yani Müslümanlar için Araf Suresi ne ifade ediyor? Bir hayat kılavuzu ve uyarı levhası gibi Araf Suresi bizim için. Sure, Şeytan'ın Hz. Adem'i nasıl kandırdığını çok detaylı bir şekilde anlatıyor. Şeytan'ın sağdan, soldan, önden ve arkadan yanaşacağı uyarısı bu surededir. Müslümanlara, düşmanları olan nefş ve şeytanı tanıtır.

Şeytanın ilk hedefinin insanın örtüsünü kaldırmak olduğu anlatılır. Bu sure, tesettürün ve edep yerlerini örtmenin sadece bir bez parçası değil, **takva elbisesi** olduğunu vurgular.

Hz. Adem ve Hz. Havva'nın o meşhur tövbesi bu surededir: "**Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettiğiz. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımasan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.**" (23) Bu, Müslümanlara nasıl tövbe edileceğini öğretir. Surenin sonunda Kur'an okunurken susup dinlenmesi gereği ve Allah'ı sabah akşam zikretmek gereği hatırlatılarak Müslümanın günlük manevi disiplini sağlanır.

Özetle kardeşlerim; Araf Suresi insanlığın başlangıcını yani dedemiz Adem ve İblis'i, insanlığın tarihini (peygamberler ve kavimlerini), yaratılış sözleşmesini (yani Bezm-i Elest'i) ve insanın ahiretteki son durağı olan cennet ve cehennemi tek bir tabloda birlestiren muazzam bir suredir.

Surenin içini harita gibi görelim şimdi:

- **1-10. Ayetler:** Kur'an'ın indirilişi, Resulullah'ın vazifesi, insanlığın bu mesaja daveti, inkarın akibeti.

- **11-25. Ayetler:** Adem Aleyhisselam'ın yaratılışı, İblis'in secdeyi reddetmesi (Kibir), Cennetten iniş, tövbe ve dünya imtihanının başlaması.
- **26-53. Ayetler:** Ey Ademoğulları hitapları! Elbise, Haya, Libas-ı Takva... Şirk, heva, haram kılma uydurmaları. Dünyada ve ahirette fasıkların hali, cennet-cehennem konuşmaları. Araf'ın ehli. Kur'anı yalanlayanların pişmanlığı.
- **54-58. Ayetler:** Yaratılış, Arş'a istiva, kainata rahmet nazarı. Duanın adabı; "Korku ve ümit ile dua edin, O, ihsan sahiplerine yakındır."
- **59-171. Ayetler:** Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb Aleyhisselam'ın kavimleri. Özellikle Musa Aleyhisselam küssası; Firavun'un mucizeleri, denizden geçiş, buzağıya tapma, Tur'da sözleşme, Sebt ehli (İsrailoğulları) ve iniş çıkışlar gibi.
- **172-174. Ayetler:** Elest Bezmi diye bilinen "*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*" hitabı. İnsanlığın ezeli ahdi. Burası çok önemli.
- **175-179. Ayetler:** İlmi olduğu halde dünyaya bağlanıp düşen kişinin misali; "Bel'am küssası" olarak yorumlanan kissa. Hevaya uyan, kalbi mühürlenen, gözleri olduğu halde görmeyen, kulakları olduğu halde işitmeyen kimseler.
- **180-198. Ayetler:** Allah'ın isimleri (**Eşma-ül Hüsnə**), zikir, inkarcıların alaycı tavırları. Kiyametin ansızın gelişisi. Peygamberi deli sanmaları. Müşriklerin batıl ilah anlayışı.
- **199-206. Ayetler:** Resulullah'a hitap: "*Affi esas almak, örfü emretmek, cahillerden yüz çevirmek.*" Şeytandan Allah'a sığınmak. Kur'an okununca susup dinlemek. 205. ayette ise; kalbi zikre alıştırmak, meleklerin secdesi ve tilavet secdesi var.

Surenin akışı insanların yaratılışıyla başlar, dünya hayatındaki imtihaniyla devam eder ve ahiretteki sözleşmeyle derinleşir. Bu akıştaki en kritik yerleri inceleyelim şimdilik birlikte.

Öncelikle insanların ilk tövbesi; Adem dedemiz ve Havva annemizin duası, şeytanın tuzağına düştükten sonraki pişmanlıklarını ve dönüş: "***İy Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımadızsın mutlaka ziyan edenlerden oluruz.***" (23) Bu ayet İslam'ın günah ve tövbe anlayışının temelidir. Şeytan hata yapınca kibrinden dolayı inat etmiş, Hz. Adem ise hata yapınca hemen aczietini kabul etmiştir. İnsan günahsız değildir, hata yapabilir. Müslümanı kafirden ayıran şey günah işlememesi değil, hatasından sonra Allah'a bu ayetle, samimiyetle geri dönmesidir. Bu dua Adem'in kelimeleri olarak bilinir ve kurtuluş reçetesidir.

Bir diğer husus **Takva**. Giyinmenin sadece fiziksel bir örtünme olmadığını anlatılması. 26. ayet şöyle diyor: "***İy Ademoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise indirdik. Takva elbisesi... İşte o daha hayırlıdır.***" Allah cennetten çıkarılan insanın çıplak kalması üzerinden derin bir metafor yapmıştır aslında. Fizikselbise bedeni örter, soğuktan korur; ancak takva elbisesi ruhu günahlardan ve manevi çirkinliklerden korur. Eğer içimizde takva yoksa manevi anlamda çıplak sayılıyoruz. Gerçek şeref dış görünüşte değil, içteki takvadadır.

Ahiretteki en kritik bekleyiş: **Araf Sahnesi**. Şimdi dünyadan ahirete, surenin kalbine geçiyoruz. Kur'an-ı Kerim mahşer meydanında cennet ve cehennem kurulduktan sonra arada kalan üçüncü bir grubu bize izletiyor aslında. Araf nedir ve neresidir ona bakalım. Araf; yüksek tepeler, surlar veya burçlar demektir. Cennet ile cehennem arasında bulunan yüksek bir settir. Buradan bakıldığından her iki taraf da görülebilir.

Araf ehli kimdir? Bunlar sevapları ve günahları tartıda eşit gelen müminlerdir kardeşlerim. Günahları yüzünden hemen cennete girememişler ama imanları sayesinde de cehennemden kurtulmuşlardır. Sadece Allahu Teala'nın hükmünü beklemektedirler. 46-49. arası ayetler Araf suresında bu sahneyi bir film şeridi gibi anlatıyor. İzah edelim: Yüzlerini cennete çevirdiklerinde oradaki nimetleri ve selameti görürler. Cennetliklere "Selamun Aleyküm" diye seslenirler. İçeri gider, oraya girmeyi şiddetle arzularlar ama henüz giremezler. Gözleri istemsizce cehennem tarafına kaydığını ise oradaki korkunç azabı ve tanıdıkları suçluları görürler. Dehşet içinde Allah'a sığınırlar: "Rabbimiz! Biz bu zalimler topluluğu ile beraber eyleme."

Araf ehli yüksekte baktıkları için dünyada kibirlenen o büyük adamları cehennemde tanırlar ve onlara şöyle bağırlırlar: "Hani, ne çokluğunuz, servetiniz, ordularınız ne de büyülüklük taslamانız sizi kurtarabildi!"

Surenin akışından ve hadislerden anlaşıldığı üzere bu bekleyiş geçicidir. Allah'ın rahmeti gazabını geçtiği için, bu arada kalan kollar da en sonunda Allah'ın lütfıyla cennete gireceklerdir.

Hak ile batılın en büyük savaşı: **Hz. Musa ve Firavun**. Araf Suresi'nde bu kıssa diğer surelerden biraz daha farklı olarak **kibir ve inat** teması üzerinde işlenir. Firavun'un gücüne güvenip Allah'ın ayetlerini nasıl küçümsemiğini ve ilahi tokatların nasıl adım adım geldiği anlatılır. Hz. Musa Firavun'un sarayına gidip "Alemelerin Rabbi olan Allah'ın elçisi" olduğunu haykırır. Firavun bunu bir iktidar savaşı olarak görür ve ülkenin en usta sihirbazlarını toplar. Meydanda sihirbazlar göz boyayan numaralarını yaparlar, Hz. Musa asasını atar ve asa sihirbazlarının tüm yalanlarını yutar. Araf Suresi'nin en tüyler ürperten anı burasıdır. Gerçeği gören sihirbazlar Firavun'un önünde aniden secdeye kapanırlar ve şöyle derler: "**Biz alemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik.**" (121-122)

Firavun onları ellerini ve ayaklarını çaprazlama kesmekte tehdit eder. Ama az önce para için pazarlık yapan o sihirbazlar, imanın tadını alınca Firavun'a tarihe geçen şu cevabı verirler: "Bize ne yaparsan yap, biz Rabbimize doneceğiz. Sen ancak bu dünya hayatında hüküm sürebilirsin."

Firavun ve kavmi inat etmeye devam edince Allah onlara uyarı mahiyetine bela gönderir. Araf Suresi 133. ayette bu belalar tek tek sayılır: Şiddetli yağmurlar, su baskınları, ekinleri yiyp bitiren sürüler, insanlara ve hayvanlara musallat olan böcekler, her yerden fışkıran (yataklarına kadar giren) kurbağalar, suların kana dönüşmesi gibi. Her belada Hz. Musa'ya yalvarıp "Bunu kaldır, iman edeceğiz" dediler. Ama bela kalkınca sözlerinden geri döndüler. Firavun ve ordusu denizde boğuldu, Allah hor görülen, ezilen İsrailoğullarını o toprakların mirasçısı kıldı kardeşlerim.

Ve **Elest Bezmi**. Burası çok mühim arkadaşlar, buraya dikkat edelim. Ruhlar Sözleşmesi diye de geçiyor. Araf Suresi'nin 172. ayeti tasavvufun en temel taşlarından birisi. İnsanın kimlik belgesi gibi. Hani Rabbin, Ademoğullarının sırtlarından züriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak şöyle demişti: "**Ben sizin Rabbiniz değil miyim?**" (**Elestü bi Rabbikum**). Onlar da "**Evet, şahit olduk**" (**Bela**) dediler. "Bu şahitliği yaptık ki kıyamet günü 'Bizim bundan haberimiz yoktu' demeyesiniz."

Şimdi Elest Bezmi nedir onu açıklamaya çalışalım size. Bu olay zaman ve mekan yaratılmadan önce ruhlar aleminde, yani Bezm-i Elest'te gerçekleşen bir olay. Bu sahne insanın yaratılışındaki en büyük sırlardan birisi. Allahu Teala bütün ruhlara sorar: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Burada Allah kendini "Yaratıcı" (Halik) olarak değil, **Rabb** olarak yani "Terbiye eden, Sahip" olarak tanır. Yani aslında soru şu: "Sizin sahibiniz, sizin üzerinize kuralları koyan ben değil miyim?" Ruhlar hep bir ağızdan bu soruya şöyle cevap verir: "**Bela**" derler, yani "Evet" anlamında. "Sen bizim Rabbimizsin." Bu cevapla insan Allah ile bir sözleşme, bir ahit imzalامış olur. İnsanın

ruhuna Allah'ı bilme ve tanıma kodları işte o an işleniyor kardeşler. Bu yüzden İslam'a göre her çocuk İslam fıratı üzerine doğar, sonradan inançsızlık öğrenilir. İnanmak ise özdeki o kodu hatırlamaktan ibarettir.

Ayetin devamında bunun sebebi açıkça belirtiliyor: Mazeret kalmasın diye. Kiyamet günü hiçbir insan çıkıp da "Ya Rabbi ben seni duymadım, aklım ermedi, bilmiyordum" diyemesin diye bu sözleşme yapılmıştır. Akıl baliğ olan herkes kendi vicdanına ve evrene baktığında bu sözleşmeyi hatırlar ve yaratıcısını bulur.

Bu tasavvuflara göre; ruhların "Evet" demesi sadece bir onay anlamına gelmiyor, Allah'ın cemalini ve güzelliğini gördükleri andaki mest oluşlarından da ibarettir bu durum. Ruhlar o an Allah'a aşık olmuş ve dünya hayatına o ilk görüşteki aşkı ve o ilk sesi —ki bu Allah'ın hitabıdır— tekrar bulmak için inmişlerdir. Dünyadaki tüm arayışlarımızın altında o ilk andaki huzuru özlemek yatar.

Dua ve İsimlerin Gücü başlığımız var: **Esma-ül Hüsna** diyoruz. Allah'a nasıl dua edilmesi gereklidir? 180. ayet şöyle diyor Araf Suresi'nde: "**En güzel isimler (Esma-ül Hüsna) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin.**" Allah'ı sadece "Yaratıcı" diye değil, O'nun nitelikleriyle tanımamız isteniyor. Hastalandığımızda "Ya Şafi", rızık isterken "Ya Rezzak", günahımız için "Ya Gaffar" diyerek istemek, duanın kabulü için anahtarlı arkadaşlar. Ne güzel şeydir O'nu isimleriyle tanımak.

Kur'an'a saygı ve dinleme adabı var. 204. ayet diyor ki: "**Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.**" Surenin sonlarına doğru gelen bu ayet, ilahi kelama nasıl yaklaşılacağını da öğretiyor bize. Buradaki susmak sadece gürültü yapmamak değil, sessizlik değil; aynı zamanda zihni boşaltmak, önyargıyı bırakmak ve kalbi açmak anlamına geliyor. Kur'an okunurken gösterilen saygı Allah'ın rahmetini celbeder. Rahmet kapısı susup dinleyenlere açılır.

Bu ayetler Araf Suresi'nin omurgasını oluşturuyor. 23. ayet ile yaratılış başlıyor. Hayatın gayesi ile 26 ve 172. ayet devam ediyor. Allah'a yakarıyla 180. ayet güçleniyor ve O'nun sözüne saygıyla 204. ayette mühürleniyor.

Allahu Teala'nın dostları, evliyalar ve İslam alimleri Kur'an'ın zahir manasının yanında batın manasına da odaklanmışlardır. Araf Suresi, özellikle içerdeği Elest Bezmi ve Kalp Gözü konularıyla tasavvuf dünyasının en çok titrediği surelerden biridir. İşte bu büyük velilerin ve hak aşıklarının Araf Suresi üzerine söyledikleri hikmetli sözler ve yorumlar. Bunlardan da kısaca bahsedeyim size.

Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Elest Sarhoşluğu: Hz. Mevlana, Mesnevi'sinde Araf Suresi'nin 172. ayeti olan "*Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Elestü bi Rabbikum)*" hitabına sıkça atıf yapıyor. Ona göre dünyadaki tüm aşklar, o gün Allah'ın sesini duyduğumuz andaki lezzetin bir yansımasıdır. "*Biz o Elest meclisinin mestleriyiz*" diyor. "*O 'Bela' demenin neşesi hala kulağımızda çınlıyor*" diyor Hz. Mevlana. Mevlana'ya göre müzik, şiir ve güzel olan her şey, ruhun o ilk gün duyduğu ilahi sesi hatırlayıp dinlemesiyle alakalıdır. İnsan dünyada gariptir, sırası ise Bezm-i Elest'tir.

İmam Gazali, İhya-u Ulumiddin eserinde Araf Suresi'nin 179. ayeti için; "*Onların kalpleri vardır ama anlamazlar, gözleri vardır göremezler*" (ayeti bu arkadaşlar), bunun için; kalp tasfiyesi (yani kalbi temizleme) yapılmadan yapılan ibadetlerin, sadece bedensel bir hareketten ibaret kalabileceği konusunda uyarıyor bizi.

İbnü'l Arabi, Esma-ül Hüsna'nın sırrına değiniyor. Şeyh-ül Ekber olarak bilinen İbnü'l Arabi, Araf Suresi'nin 180. ayeti üzerine derin manalar çıkarmıştır. Ayetşu: "En güzel isimler Allah'ındır. O'na onlarla dua edin." İbnü'l Arabi'ye göre evrendeki her varlık, Allah'ın bir isminin tecellisidir. Hastalık El-Darr isminin, şifa Eş-Şafi isminin yansımasıdır. Kul, Rabbini hangi isimle tanırsa, Rabbi ona o isimle tecelli eder diyor. İbnü'l Arabi aynı zamanda Araf Suresi'nin bize Allah'ı sadece yaratıcı olarak değil, bütün sıfatlarıyla tanımayı emreder diyor.

Gavs-ül Azam Abdulkadir Geylani Hazretleri, Araf Suresi 204. ayet olan "Kur'an okunduğu zaman susun ve dinleyin" hakkında; bunun sadece dış sesleri kesmek olmadığını söylüyor. Ve üzerinde durduğu şey şu: Susmak, nefsin konuşmasını, vesveseleri ve dünya gürültüsünü kalpten çıkarmaktır. Ancak içindeki gürültüyü susturanlar Hakk'ın kelamındaki sırrı duyabilirler diyor.

Araf Suresi 175. ve 176. ayetlerde, kendisine ilim verildiği halde dünyaya meylettiği için dilini sarkıtıp soluyan köpeğe benzeten bir adamdan bahsedilir arkadaşlar. Evliyalar ve müfessirler bu kişinin Hz. Musa'nın zamanında yaşayan büyük bir alim olan **Bel'am bin Baura** olduğunu söylerler. Bel'am, Allah'ın İsmi Azam'ını bilen büyük bir veliydi. Ancak Firavun'un vaatlerine ve dünya malına tamah etti, Hz. Musa'ya beddua etti. Hasan Basri ve diğer büyükler o ayeti okuyunca ağlar ve şöyle derlerdi: "**İlminden mağrur olma, gururlanma. Belam gibi göklere yükselenmişken nefsine uyup yere çakılmak da vardır. Son nefese kadar kork, havf ve reca arasında ol.**"

Şimdi gelelim bugünün Müslümanlarına Araf Suresi'nden düşecek tohumlara. Kardeşlerim, bütün bu söylemeklerimi toparlayalım ve kalbimiz için birkaç tane tohum ekelim istedik. Bunun için de bazı şeyler derledim, onları paylaşayım sizinle.

Mesela kibir yerine secde için tohum ekelim bugünden itibaren. İblis'in "Ben daha hayırlıyorum" sözünü hayatımızdan söküp atalım. Evde, iş yerinde, okulda, başka bir yerde haklı olsak bile tevazu gösterelim diyelim. Takva elbisesi giymek niyetiyle bir tohum ekelim. Dolabımızdaki elbiseleri değil, kalbimizin elbiselerini kontrol edelim. "Bu davranışımda takva var mı? Bu sözlerim takva ehlinin dilinden midir?" sorusunu gün içinde kendimize sormaya gayret edelim.

Elest Ahdi'ni hatırlamak için bir tohum ekelim. Sabah uyanlığımızda kısa bir dua ile "Ya Rabbi, Sen ezelde bana 'Ben Senin Rabbin değil miyim?' diye sordun, ben de 'Evet' dedim. Bugün o sözümü yeniliyorum" diyelim.

Zikir nefesi için bir tohum ekebiliriz. İşe giderken, arabada, yolda, "kalben Allah" diyelim. Gafletle alınan nefesleri azaltalım. Gafletin her daim yanı başımızda olabileceğinin farkına varalım. Gafetten Allahu Teala'ya sığınalım.

Kur'an-ı Kerim dinleme edebi için bir tohum ekelim. Evde Kur'an-ı Kerim açıldığında, okunduğunda diğer sesleri kısalım, sadece dinleyelim. İçimizdeki sesleri susturalım. Cami ve hutbe ve vaaz sırasında yüzümüz yanındakine değil, zihnimiz günahlara değil, kalbimiz Rabbimize dönük olsun. Buna gayret etmeye çalışalım.

Rahmet dili niyetiyle bir tohum ekelim içimize. Eleştiri yaparken bile Rabbimizin "**Rahmetim her şeyi kuşatmıştır (156)**" ayetini hatırlayarak karşımızdakine merhametle yaklaşmaya gayret edelim.

Dünya sarhoşluğundan uyanmak niyetiyle bir tohum ekelim. Ehli dünyanın sadece dünya için koşan, ahireti unutanlar olduğunu hatırlayabiliriz arkadaşlar. Planlarımızda kariyerimizin

yanında ahiretimizi, çocukların dünyaya eğitiminin yanında iman eğitiminin de önemini idrak edelim ve bu yönde bir davranış biçimi benimseyelim inşallah.

Seyyidim benim söyleyeceklerim bu kadar. Sizi dinleyelim ben.

Seyyidimizden:

Hayatta da Araf'ta kalmayın. Allah muhafaza etsin, kalmayın. En büyük Araf, insanın namazını terk etmesidir. Ama Araf'ta kalmanın en tehlikeli şeysi o. Allah kimseyi Araf'ta bırakmasın."

Demek ki Araf'ta kalmayacakmışız, öğrendik onu. Allah Azze ve Celle'ye en güzel isimlerle dua etmemiz gerektiğini öğrendik. Kur'an-ı Kerim'in Allah Azze ve Celle'nin ihsanı olduğunu, bizzat Allahu Teala'nın kelamı olduğunu, Allahu Teala'nın mucizesi olduğunu öğrendik. Allah Azze ve Celle'nin bize nasıl nazar ettiğini, nasıl sevdigini ve bizi muhatap aldığıni öğrendik. Her zaman Allahu Teala dedemiz Adem'e atıfta bulunuyor. Her zaman atıfta bulunuyor. Bakın Kur'an-ı Kerim'de nereye bakarsanız bakın, Adem'e atıfta bulunuyor ve ondan tevazuyu öğrenin. Tevazu... Adem ne yaparsa yapsın tevazu sahibiydi. Allahu Teala'ya tevazu ile, yani kendini küçümseyerek Allah'a gitti. Deden Adem'de tevazuyu öğreneceksiniz.

Allah Azze ve Celle seni muhatap aldığı için Allahu Teala'dan bir nişan olduğunu, gözünün ve kulağının ne kadar kıymetli olduğunu bilip göz ve kulak hakkını ödemek lazım geldiğini öğrendiniz Araf Suresi'nde.

Allahu Teala'ya günahlarınızı aşikar bir şekilde itiraf edip tövbe edip, tövbeye sadık kalmak gerektiğini öğrendiniz. Bir yanınız merhameti görürken, bir yanınız azabı gördüğü için Allahu Teala karşısında ümitle korku arasında yaşamak gerektiğini iyi öğrendiniz. Tamam mı? Araf, tam o. Ama Araf'ta en çok öğrendığınız şey, en çok öğrendığınız şey; her zaman ve her halükarda Allahu Teala'nın size karşı merhametli olacağını öğrendiniz. Allah Azze ve Celle öyle bir Allah'tır ki... Merhametinden çok bahsetmek, bunu anlatmak istemiyorum, çünkü siz çok şımarırsınız, yan gelip yatarsınız diye anlatmıyorum. İnsanoğludur... Ama Allah Azze ve Celle'nin merhameti her zerreyi kuşatmıştır ve bu zerrein bütünü insandır. İnsanın ekserisi ancak rahmettir. Tamam mı? Çok şımarmayın siz. Siz amel edin, gayret edin. Allahu Teala'nın size vermiş olduğu o güzellikleri ifşa edin. Allahu Teala size nazar etti, sizde güller kokusu... Bütün dünyadaki kokuların hepsinin temeli insandır. Allah size nazar ederken bütün ruhunuz alemdeki bütün kokuları emdi. Bütün kokular sizden çıkar. Şimdi değerinizi bilin, Allahu Teala'ya çokça şükredin. Çok şükredin.